

Εθνικό κέντρο βιβλίου

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

ο ξένος:

εικόνες του άλλου στη λογοτεχνία

Στάδια

Στάδιο Α'. Οι λέξεις και τα πράγματα: εντοπίζουμε τον ξένο στη γλώσσα, την ιστορία, την κοινωνία

Λεξικά-ορισμοί

Ο ξένος σε διαφορετικές κοινωνικές, οικονομικές και ιστορικές συνθήκες ·

Γνωρίζουμε τον ...ξένο στη σημερινή κοινωνία

Γνωρίζουμε τον εαυτό μας και την οικογένειά μας. Όλοι ήμασταν, είμαστε ή θα γίνουμε κάποτε ξένοι

Οι ξένοι στην κοινωνία μας

Στάδιο Β'. Εντοπίζουμε τον ξένο στη λογοτεχνία

Έρευνα στη βιβλιοθήκη του σχολείου

Ανάγνωση των κειμένων

Δραματοποίηση

Πλαισίωση των κειμένων

Στάδιο Γ'. Γράφουμε για τον ξένο

Μετατροπή των κειμένων σε σε άλλου είδους κείμενα

Μετατροπή των κειμένων σε άλλα μέσα επικοινωνίας

Ανθολόγιο, ραδιοφωνική εκπομπή

Επιστροφή στα κείμενα

Εντοπίζουμε τον ξένο μέσα μας: ξένος ο άλλος μου εαυτός

Α. Οι λέξεις και τα πράγματα: εντοπίζουμε τον ξένο στη γλώσσα, την ιστορία, την κοινωνία

1^η δραστηριότητα

Λεξικά-ορισμοί

Από τα λεξικά που έχουμε στο σχολείο, ζητούμε από τους μαθητές να βρουν τη λέξη ξένος και συζητούμε τις ερμηνείες, τις αποχρώσεις και τις έννοιες της λέξης.

Λεξικά

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1998). *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών -Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, σ. 938.

ξένος, -η,-ο: 1. που δεν είναι δικός μου, που δε μου ανήκει. 2α. που δεν είναι πολίτης της χώρας στην οποία βρίσκεται. β. που κατάγεται ή που προέρχεται από άλλη χώρα. 3α. που δε μου είναι οικείος, που μου είναι άγνωστος ή που δεν έχει σχέση μ'εμένα. α1. για κπ. Που δεν τον γνωρίζω, που μου είναι άγνωστος // για κπ. που δε μου είναι οικείος. α2. που είναι άσχετος, που δεν έχει σχέση κτ. ή με κπ. β. που δεν ανήκει στην κοινωνική ομάδα, στην οικογένεια κτλ. για την οποία γίνεται λόγος // [αρχ. ξένος «φιλοξενούμενος, ξένος, παράξενος» {τα ξένα: μσν. τα ξένα ουσιαστικοπ. ουδ. πληθ. (ενν. μέρη, χρώματα)}].

Τεγόπουλος-Φυτράκης (1988). *Λεξικό της ελληνικής γλώσσας: ορθογραφικό-ερμηνευτικό-ετυμολογικό-συνωνύμων-αντιθέτων*. Αθήνα: Αρμονία, σ. 492.

ξένος, -η,-ο επιθ. [<αρχ. ξένος] (Κ -η, -ον) που ανήκει ή αναφέρεται σε άλλον * Αντίθ. δικός // (για πρόσ.) ο καταγόμενος ή προερχόμενος από άλλη χώρα * Συνών. αλλοεθνής, αλλοδαπός * Αντίθ. ιθαγενής, αυτόχθονας, ντόπιος // ο μη οικείος * Αντίθ. συγγενής, δικός // ο απόδημος // άγνωστος // φιλοξενούμενος // ο άσχετος με κάτι // (αρσ. κ. θηλ.) ξένος -η, ως ουσ., αλλοδαπός // θηλ. η ξένη κ. πληθ. ουδ. τα ξένα ως ουσ., η ξενιτιά.

Κριαρά, Εμμ. (1995). *Νέο Ελληνικό Λεξικό: Λεξικό της Σύγχρονης Ελληνικής Δημοτικής Γλώσσας*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σ. 970.

ξένος 1. που ανήκει σε άλλον ή προέρχεται, γεννήθηκε κ.λπ. από άλλον και όχι από τον ομιλητή ή το πρόσωπο για το οποίο γίνεται λόγος (σε αντιδιαστολή με το δικός μου) 2. που προέρχεται από χώρα διαφορετική από τη δική μας=αλλοδαπός,=ντόπιος, ιθαγενής). 3. που δε γνωρίζουμε (γιατί δεν έχουμε ξαναδεί, ξανασυναντήσει, κ.λπ.) (άγνωστος, γνωστός, γνώριμος)... το αρσενικό και το θηλυκό ως ουσιαστικό 1. αυτός που κατάγεται από άλλο τόπο, άλλη χώρα 2 αυτός που δεν γνωρίζουμε

Συζητούμε με τους μαθητές μας τους ορισμούς του ξένου και αναλύουμε όλους τους ορισμούς.

2^η δραστηριότητα

*ο ξένος σε διαφορετικές κοινωνικές, οικονομικές και ιστορικές συνθήκες -
Γνωρίζουμε τον ξένο στη σημερινή κοινωνία*

ο «ίδιος» χαμάλης σε διαφορετικό τόπο και χρόνο

Χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναζητά το υλικό της σε:

α. ιστορικά βιβλία

β. περιοδικά

γ. συνεντεύξεις με κασετόφωνο που παίρνουν οι ίδιοι οι μαθητές

δ. παλιές φωτογραφίες

ε. εφημερίδες

και πραγματοποιούνται μικρές έρευνες με θέμα:

Πού μένει ο ξένος;

Τι επάγγελμα κάνει ο ξένος;

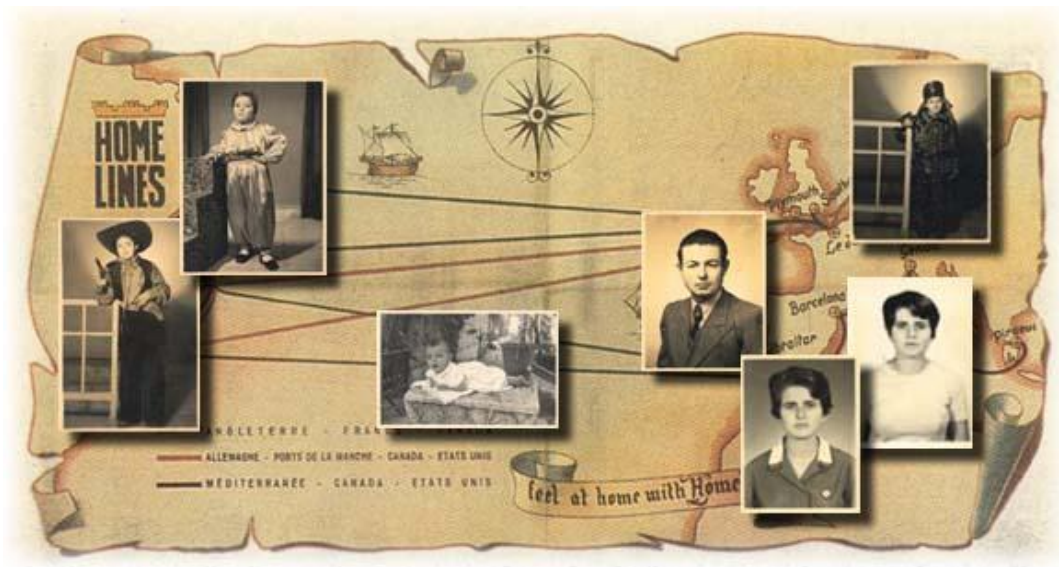
Τα στοιχεία αυτά συγκεντρώνονται και συζητιούνται σε ολόκληρη την τάξη. Υπογραμμίζονται τα στοιχεία της «κατασκευής», τα στερεότυπα, ο τρόπος με τον οποίον οι άνθρωποι μιλούν για τους ξένους. Αναδεικνύεται και υπογραμμίζεται ο υποκειμενικός χαρακτήρας του ποιος είναι ξένος σε κάθε ιστορική στιγμή και για κάθε διαφορετική ομάδα πληθυσμού. Συγκροτείται «κατάλογος» των ξένων, λ.χ. οικονομικός και πολιτικός πρόσφυγας, μετανάστης, αλλοεθνής, τουρίστας, επισκέπτης... Εντοπίζουμε και καταδεικνύουμε τη διαφορετική οπτική γωνία του κάθε κειμένου. Ποιος μιλά; Τι θέση έχει για τον ξένο; Είναι φιλικά ή εχθρικά διακείμενος απέναντί του; Πώς θέλει ο συντάκτης του κειμένου να δούμε τον ξένο; Στο τέλος αυτής της δραστηριότητας έχουμε διαλέξει ποιοι ξένοι μάς ενδιαφέρουν, ποιοι είναι μέσα στη ζωή μας και με ποιους θέλουμε να ασχοληθούμε στη συνέχεια.

3^η δραστηριότητα

Γνωρίζουμε τον εαυτό μας και την οικογένειά μας. Όλοι είμαστε, είμαστε ή θα γίνουμε κάποτε ξένοι

Ζητούμε από τα παιδιά να μας μιλήσουν για τις οικογένειές τους. Αρχίζουμε να φτιάχνουμε το γνωστό σχήμα του οικογενειακού δέντρου στον πίνακα. Ζητούμε από τα παιδιά να περιλάβουν στο οικογενειακό τους δέντρο τον εαυτό τους, τα αδέρφια τους, τους γονείς με τα ονόματα και τα επίθετά τους. Κάθε παιδί, όταν τελειώσει αυτή η δραστηριότητα θα έχει καταγράψει τέσσερις οικογένειες (δύο για τη μητρογονική και δύο για την πατρογονική γραμμή) με όσα περισσότερα στοιχεία μπορεί. Καλό είναι το δέντρο αυτό να συνοδεύεται από φωτογραφίες των προσώπων (πρωτότυπες ή σε φωτοτυπίες).

Στόχος της δραστηριότητας αυτής είναι να φανούν τόποι γέννησης και

μετακίνησης διαφορετικοί από τον τόπο όπου συντελείται η δραστηριότητα. Στην περίπτωση αυτή, παίρνουμε και έναν χάρτη (που πλέον σήμερα δεν θα είναι μόνο χάρτης Ελλάδος αλλά παγκόσμιος) και σημειώνουμε τις μετακινήσεις των συγγενών αλλά και των ίδιων των παιδιών.

4^η δραστηριότητα

Οι ξένοι στην κοινωνία μας

Συζητούμε για τις μετακινήσεις των πληθυσμών και των ίδιων των οικογενειών μας και ζητούμε από τα παιδιά να τις πλαισιώσουν με αφηγήσεις από τους μετανάστες συγγενείς ή άλλους ξένους. Όπου αυτό χρειάζεται, πλαισιώνουμε τη συνέντευξη / αφήγηση με ιστορικό υλικό που βρίσκουμε στη βιβλιοθήκη του σχολείου ([Λευκώματα](#)). Συγκρίνουμε αυτά τα δύο είδη λόγων (βιωματικός-ιστορικός). Πλαισιώνουμε αυτή τη δραστηριότητα με φωτογραφίες των ξένων από τους οποίους πήραμε συνεντεύξεις.

Από τον πρώτο κόσμο... στην πρώτη θέση

Από τον τρίτο κόσμο ...την τρίτη θέση

Στάδιο Β΄: Εντοπίζουμε τον ξένο στη λογοτεχνία

1^η δραστηριότητα

έρευνα στη βιβλιοθήκη του σχολείου

Αναθέτουμε στους μαθητές έρευνα βιβλιογραφική στη βιβλιοθήκη του σχολείου ([λογοτεχνικά κείμενα](#)), προκειμένου να βρεθούν λογοτεχνικά κείμενα για το ξένο με στόχο να φτιάξουμε τη δική μας ανθολογία. Τα κείμενά μας μιλούν για διαφορετικές [κατηγορίες ξένων](#). Είναι καλό ο εκπαιδευτικός να έχει κατά νουν τις διαφορετικές ομάδες ξένων για τις οποίες μιλούν τα κείμενα και να καθοδηγήσει διακριτικά τους μαθητές που θα συγκροτηθούν σε ομάδες ανάλογες με τους ξένους των κειμένων. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι δεν υπάρχουν στην ελληνική λογοτεχνία -ακόμη τουλάχιστον- κείμενα για όλους τους ξένους που βρίσκονται στην Ελλάδα και χαρακτηρίζονται ως ξένοι.

Παράδειγμα ανθολόγησης

Δημητρίου, Σωτήρης (1993). *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου*. Αθήνα: Κέδρος

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

σελ. 105:

Αποφάσισα και μπήκα στο λεωφορείο μια μέρα με άλλα παιδιά, για την Αθήνα. Σ' ένα χωριό πιο όξω, μας σταμάτησε η πολισία. Μπήκαν μέσα, τήραζαν τα μούτρα και μας κατήβαζαν. Μας γνώριζαν, σάμπως νάημασταν σφραϊασμένοι.

σελ. 108:

Πιαστήκαμαν μια μέρα με ντόπιους εργάτες. «Μας παίρετε την χαφιιά μέσα απ' το στόμα. Ανάθεμα την κατάρα που σας έφερε», είπε ένας και ρίχτηκε σε μια παρέα, με την βούρτσα που μπογιάτιζε. Πέσαμαν κι άλλοι, γινήκαμε δεμάτι. Δίκιο είχαν κι αυτοί, δίκιο κι εμείς. Αλλά πού να το βρούμε; Ποιο κλαρί το κάνει;

Βαλτινός, Θανάσης (1990). *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*. Αθήνα: Άγρα.

σελ. 56:

Μ' έκλεισαν στο μπουντρούμι με τους εξήντα άλλους, διάφορες φυλές. Ήσαν και Εβραίοι ανάμεσά μας, Ένας απ' αυτούς, κάθε που μας έφερναν νερό, βούταγε να παίρνει πρώτος. Μια δυο, την τρίτη κάποιος είχε ένα σουγιά της φυλακής, του κόβει μια στα λαγαρά, ήρθε τούμπα.

σελ. 55:

Την επαύριο ήρθε πάλι επιτροπή μας ξανακοίταξαν, μας έκριναν δεύτερη φορά σκάρτους. Σε τρεις μέρες καινούρια επιτροπή, ανώτερη. Έβαλαν μπροστά και μας εξέταζαν από την αρχή. Μας όρκισαν ότι ποτέ η κυβέρνηση δεν επιτρέπει σε αρρώστους, κλέφτες και εγκληματίες να πατήσουν αμερικάνικο έδαφος.

Χατζής, Δημήτρης (1999). Το Διπλό Βιβλίο. Αθήνα: Το Ροδακίό.

σελ. 135 :

Δεν μας φέραν στη Γερμανία για τεχνίτες, όπως νόμιζε ο καημένος ο πατέρας μου -Μάθε την καλά την τέχνη, έξω που θα πας, αυτό χρειάζονται εκεί... Για χαμάληδες μας φέραν, χαμάληδες μας έχουν.

σελ. 142 :

Αυτό που κάνατε σείς δεν είναι νόρμα. Είναι δουλειά - σκλαβεράι. Δεν είναι δουλειά για δυό ανθρώπους αυτό - είναι για τρεις. Και τους συνηθίσατε έτσι, τους μάθατε εσείς, ησύχασαν. Και ζημιώνετε όλους τους άλλους.

Σκύβω το κεφάλι μου ξαφνιασμένος -μονάχα αυτό δεν περίμενα. Τον ακούω που μιλάει. Μιλάει άγρια, παθιασμένα, εχθρικά, προσβλητικά. Εσείς, εκεί στην πατρίδα σας, λέει, πεινούσατε, δεν είχατε δουλειά. Και ήρθατε εδώ...

Και δεν θα σας αφήσουμε να μας τα χαλάσετε. Θα σας διώξουμε μέχρι τον έναν. Χίλιους σκλάβους να φέρουν από την Ελλάδα και την Τουρκία -εγώ για δυο ανθρώπους αυτή τη δουλειά δεν την κάνω.

σελ. 185 :

Είμαι στο δρόμο -και δρόμο δεν έχω κανέναν. Κάθομαι σ' αυτό το κασόνι, πουθενά δεν έχω να πάω -ένας χαμάλης απολυμένος απ' τη δουλειά του, ένας άνεργος Έλληνας μετανάστης στη Γερμανία.

Χατζής, Δημήτρης (1999). «Σαμπεθάι Καμπιλής» στο Τέλος της μικρής μας πόλης. Αθήνα: Το Ροδακίό

σελ. 45 :

Γενικά τους παρασταίνανε σαν ανθρώπους παρακατιανούς, ράτσα τιποτένια και βρώμικια. Τους λέγανε παλιόβριους και τσιφούτηδες. Οι μεγάλοι δεν τους το φωνάζαν μπροστά τους, μα σαν τύχαινε Εβραίος να βρεθεί μια φορά έξω απ' το παζάρι και τα οβραίικα, στους μακρινούς μαχαλάδες της πόλης και τον γνωρίζανε τα παιδιά, τρέχανε πίσω του και του φωνάζαν τραγουδιστά:

Ουβριέ, παλιόβριε

πού 'ν' η κότα πόκλεψες...

σελ. 46 :

Οι μανάδες λέγανε κι αυτές στα παιδιά τους να μην αργούνε το βράδυ να γυρίσουνε σπίτι, γιατί έξω απ' τα τζίνια - τα φαντάσματα που βγαίνουν άμα πέσει το σκοτάδι -είναι κι Οβραίοι που πιάνουνε τα μικρά τα παιδιά και τα βάνουνε στα βελόνια κι από το αίμα τους φκιάχνουνε τα ματσόθ- τ'άζυμα δηλαδή. Πάλι ανοησίες φυσικά γιατί παιδί κανένα δε χάθηκε ποτές απ' αφορμή τους Οβραίους. Και το ξέρουν όλοι. Και το Πάσχα, την Πρωτοχρονιά και τα Καλύβια -τη γιορτή της Σκηνοπηγίας- αυτές τις τρεις μεγάλες γιορτές τους, οι γειτόνοι τους οι χριστιανοί, κι άλλοι τους γνώριμοι μέσα στην πόλη, τα δεχόνταν απ' αυτούς τ' άζυμα που τους στέλνανε, δηλαδή τα ματσόθ. Και δεν φοβόντανε πως είναι ζυμωμένα με το αίμα. Και τους στέλνανε και κείνοι στο δικό μας το Πάσχα κουλούρια και πορτοκάλια στο μαντίλι -πασχαλιές που τα λέγανε- μονάχα τα κόκκινα αυγά δεν τους στέλνανε.

Δούκας, Στρατής (1997). *Η ιστορία ενός αιχμαλώτου*. Αθήνα: Κέδρος

-Στο Αϊντίν έπιασαν έναν Γκιαούρη, που ήταν παραγιός σε Τούρκο κι έκανε το μουσουλμάνο.

-Μίλα καλά, του λέω, πώς πιάστηκε το σκυλί; κι η γλώσσα μου τραβήχτηκε κάτω.

-Πήγε στο τζαμί να προσκυνήσει και δεν ήξερε να πλυθεί. Απ' αυτό κι απ' άλλα τον κατάλαβε ο χότζας, και στη στιγμή τον πήραν και τον κρέμασαν στην αγορά, στο μεγάλο πλάτανο.

Κλιάφα, Μαρούλα (1986). *Ο κόσμος βαριέται να διαβάξει θλιβερές ιστορίες*. Αθήνα: Κέδρος.

σελ. 18 : ...Γιατί την άλλη φορά ο χασάπης με είχε αποπάρει. «Έ, συ, μικρή, εμπρός στρίβε». Να τος πάλι ο χασάπης. Μας καρφώνει με τα μάτια.

«Πρόσεξε μη μας ξαφρίσουν οι τσιγγάνες», φωνάζει στο βοηθό του. Η μάνα μου συνέχισε αδιάφορη να κοιτάει τα γουρουνόπουλα. Όμως, εγώ το κατάλαβα. Ντροπιάστηκε.

σελ. 43-44:Θυμάμαι, γύρω στα 1950 θα ήτανε, τότε γιορτάζαμε ακόμα το Πάσχα κατά τον πατροπαράδοτο τρόπο, ψήνοντας αρνιά στις αυλές, θυμάμαι λοιπόν πως τότε, ανήμερα τη Λαμπρή, έρχονταν οι γυφτοπούλες και χόρευαν. Είχε γίνει σχεδόν έθιμο κι αυτό, τις περιμέναμε, κι η μάνα μου ετοίμαζε από την παραμονή τσουρέκια και πασχαλιάτικα αυγά και τα 'βαζε παράμερα.

«Αυτά για τις τσιγγάνες», έλεγε.

«Ελάτε, πάρτε τα καλούδια και πηγαίνετε. Άντε στο καλό, καλή χρονιά σας». Κι αμπάρωνε πίσω τους την πόρτα. Έφευγαν και τις ξεχνούσαμε. Μας τις θύμιζαν μόνο, σαν κάναμε κάποια σκανταλιά, οι απειλές των γεροντότερων: «Αν δεν καθίσεις φρόνιμα, θα σε δώσω στη γύφτισσα».

Σουρούνης, Αντώνης (1981). *Οι συμπαίχτες*. Θεσσαλονίκη: Δογιβάν.

σελ. 53 :Λοιπόν, ξέρεις... λέει σιγά ο Σβάρτς. Απ' αυτό το σπίτι έχουν περάσει όλης της γης τα γεννήματα. Λοιπόν, εσείς και οι Εβραίοι είστε οι πιο μυστήριες φάρες. Σου το 'χω ξαναπεί, θαρρώ. Εμείς οι Γερμανοί είμαστε καθαρό πράμα. Καθόμαστε ήσυχα στην πατρίδα μας και δουλεύουμε κι όταν βγαίνουμε απ' αυτήν, είναι για να κάνουμε τουρισμό ή πόλεμο. Ενώ εσείς είστε αλλόκοτοι άνθρωποι. Δουλεύετε εδώ κι εκεί και γυρνάτε στην πατρίδα σας, μόνο για να κάνετε τουρισμό ή για να πολεμήσετε.

2^η δραστηριότητα

ανάγνωση των κειμένων

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες διαφορετικών ξένων. Λ.χ. μία ομάδα θα διαβάσει κείμενα για τους Έλληνες μετανάστες και ξενητεμένους, για πρόσφυγες ([μετανάστες](#)), για [αλλοεθνείς](#), άλλη για [Τσιγγάνους](#), άλλη θα διαβάσει κείμενα για [Εβραίους](#). Οι μαθητές έχουν κατά νου ότι στο τέλος θα παρουσιάσουν ενώπιον της τάξης -και ίσως και του σχολείου ολόκληρου- μία ολοκληρωμένη συνθετική εργασία για την ομάδα του ξένου με την οποία επέλεξαν να ασχοληθούν, πλαισιωμένη από ιστορικό υλικό, τραγούδια, φωτογραφίες, δικά τους κείμενα κ.λπ.

Εάν το επίπεδο της τάξης το επιτρέπει και οι μαθητές το επιθυμούν, η ανάγνωση των κειμένων μπορεί επικουρικά να συνοδευτεί και από τη μελέτη των θεωρητικών κειμένων που υπάρχουν για τις αντίστοιχες ενότητες ([βιβλιογραφία για τον εκπαιδευτικό](#)).

Ως πρώτη εργασία οι μαθητές έχουν να παρουσιάσουν στην τάξη (διαβάζοντας με σχετική επιτόνιση), αντιπροσωπευτικά κομμάτια από τα βιβλία τους, αφού προηγουμένως παρουσιάσουν μία σύντομη περίληψη στους συμμαθητές τους.

Διαβάζουμε όσο το δυνατόν περισσότερα αποσπάσματα και ακούμε όσο το δυνατόν περισσότερα τραγούδια (βλ. [δισκογραφία](#)). Διαβάζουμε και ακούμε δημοτικά τραγούδια για τον ξένο. Ακούμε και γράφουμε τους στίχους τραγουδιών για τον ξένο ([ποίηση](#)).

Ζητούμε από τους μαθητές μας να βρουν και να καταγράψουν το «μήνυμα» των κειμένων, την οπτική γωνία μέσα από την οποία κατασκευάζεται η εικόνα του ξένου, τον τρόπο που μιλά ο συγγραφέας για τον ξένο (θετικό, αρνητικό ή ουδέτερο), τα στερεότυπα που δημιουργούνται για τον ξένο. Υπογραμμίζεται κάθε φορά ο συγκεκριμένος τρόπος κατασκευής του ξένου, μέσω του συγκεκριμένου λόγου που αρθρώνεται γι'αυτόν. Τι επιτυγχάνει ο λόγος αυτός;

3^η δραστηριότητα

δραματοποίηση

Οι διάφορες ομάδες αποφασίζουν να δραματοποιήσουν ένα χαρακτηριστικό κομμάτι από τα βιβλία που διάβασαν, λ.χ. με τον τρόπο του [Gunter Wallraff](#). Η δραματοποίηση που προτείνουμε βάζει τους μαθητές στη θέση κάποιου άλλου, προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν.

Προσπαθούμε να δραματοποιήσουμε τα τραγούδια και τα ποιήματα που διαβάσαμε και, ταυτοχρόνως, να μιλήσουμε για τον τρόπο που αισθάνεται ο καθένας που έχει υποδυθεί το ρόλο του ξένου.

[Wallraff, Gunter](#) (1999). *Αποκαλύψεις: κείμενα ενός ανεπιθύμητου δημοσιογράφου* / μτφρ. Δέσποινα Μάρκου. Αθήνα: Μαύρη Λίστα. Ο Gunther Wallraff, Γερμανός δημοσιογράφος και συγγραφέας, μεταμφιέστηκε σε Τούρκο μετανάστη και προσπάθησε για δύο χρόνια να βιώσει τα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι μετανάστες στη χώρα του. Το βιβλίο που δημοσιεύτηκε μετά τη δίχρονη αυτή εμπειρία δημιούργησε μεγάλη αίσθηση.

4^η δραστηριότητα

πλαίσιαση των κειμένων

Βλέπουμε -εάν υπάρχει η δυνατότητα στο σχολείο μας- την ταινία του Γκορίτσα *Από το χιόνι* που βασίζεται στο βιβλίο του Σωτήρη Δημητρίου *Ν'ακούω καλά τ' όνομά σου*. Βλέπουμε και συζητούμε το φωτογραφικό ([Λευκώματα](#)) και το άλλο συνοδευτικό μας υλικό ([βιβλιογραφία για τον εκπαιδευτικό](#)).

Φέρνουμε τα άρθρα εφημερίδας και τις άλλες πληροφορίες που έχουμε συλλέξει για την ιστορία των ξένων, τον τρόπο ζωής τους αλλά και πώς τους αντιμετωπίζουν οι άλλοι. Συγκρίνουμε την εικόνα που κατασκευάζεται από αυτό το μη λογοτεχνικό υλικό με την εικόνα που κατασκευάζεται από το λογοτεχνικό βιβλίο. Όπου η προσέγγιση του κειμένου το απαιτεί, πλαισιώνεται και από ιστορικά στοιχεία που το φωτίζουν. Αναπλάθουμε τα κείμενα, αλλάζοντας το τέλος τους ή φτιάχνοντάς τα διαφορετικά ως προς την πλοκή.

Στάδιο Γ': Γράφουμε για τον ξένο

1^η δραστηριότητα

μετατροπή των κειμένων σε άλλου είδους κείμενα

Έχουμε χωρίσει τους μαθητές σε ομάδες: κάθε ομάδα έχει διαβάσει βιβλία που μιλούν για μία κατηγορία ξένων και υιοθετεί τη φωνή των ξένων που βρίσκονται στα βιβλία της (του Εβραίου, του Έλληνα μετανάστη, του πρόσφυγα, του αλλοεθνούς) και επιχειρεί να γράψει τις σκέψεις και τα συναισθήματα αυτών των προσώπων για τον τρόπο που βιώνουν την ξενιτιά τους. Πώς αισθάνεται, λ.χ. ο ξένος, εκεί που ζει και θεωρείται ξένος. Κάπου

αλλού ο ξένος δεν είναι ξένος αλλά δικός μας, κ.ο.κ. Λ.χ. στο στίχο «Εδώ στην ξένη χώρα, αχ! τι στενοχώρια...», από τους *Μετανάστες* του Γιάννη Μαρκόπουλου, μιλάει κάποιος Έλληνας που βρίσκεται στη Γερμανία ως εργάτης. Μπορούμε να σκεφτούμε πώς θα μιλούσε αυτός ο ίδιος άνθρωπος στην Ελλάδα; Τα κείμενα που θα γράψουν οι μαθητές μπορεί να είναι:

ημερολόγια
γράμματα
σύντομα μυθοπλαστικά κείμενα
συνεντεύξεις

Τις πλαστές ή και πραγματικές συνεντεύξεις με ξένους που έχουν πάρει οι μαθητές μας τις *μετατρέπουμε*, σε γραπτό λόγο, λογοτεχνικό κείμενο, ημερολόγιο... Χρήσιμα εδώ είναι τα παραδείγματα *Το συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη* του Βαλτινού, *το Διπλό Βιβλίο* του Δημήτρη Χατζή, *Η ιστορία ενός αιχμαλώτου* του Στρατή Δούκα. Επίσης, το βιβλίο της Μαρούλας Κλιάφα *Ο κόσμος βαριέται να διαβάσει θλιβερές ιστορίες*.

2^η δραστηριότητα

μετατροπή των κειμένων σε άλλα μέσα επικοινωνίας

Εάν η συγκεκριμένη τάξη μπορεί, είναι καλό η μεταφορά της συγκίνησης από το λογοτεχνικό κείμενο να μεταφερθεί και σε άλλες μορφές τέχνης εκτός της λογοτεχνίας, λ.χ. ζωγραφική, φωτογραφία, video, μουσική.

3^η δραστηριότητα

ανθολόγιο, ραδιοφωνική εκπομπή

Ζητούμε από τους μαθητές μας να συγκροτήσουν την ανθολογία της τάξης για τον ξένο με τα κείμενα που μας άρεσαν περισσότερο (πεζά, ποιήματα, τραγούδια κάθε είδους...). Ζητούμε από τα παιδιά να φτιάξουν τη δική τους κασέτα, σαν ραδιοφωνικό σταθμό ή απλώς παραθέτοντας τραγούδια για τον ξένο (δημοτικών, λαϊκών, ξένων...). Μπορούν, επίσης, να «ντύσουν» μουσικά τη δική τους ή μία άλλη ανθολογία αποσπασμάτων. Μπορούν να μιλούν μεταξύ των τραγουδιών ή/και να διαβάζουν αποσπάσματα από τα λογοτεχνικά κείμενα που έχουν αγαπήσει.

4^η δραστηριότητα

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Η τάξη έχει δουλέψει στην αρχή σε ομάδες και έτσι δεν έχουν διαβάσει όλοι οι μαθητές τα ίδια κείμενα. Σε επόμενη φάση, ο κάθε μαθητής έχει εργαστεί είτε ατομικά είτε ομαδικά, και έχει διαβάσει περισσότερα κείμενα. Στη συνέχεια, εάν η τάξη θέλει, επανερχόμαστε να δουλέψουμε όλοι μαζί και διαβάζουμε κάποια από τα κείμενα που παρουσιάζουν γενικότερο ενδιαφέρον, λ.χ. το *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου*, (ή κάποια από τα διηγήματα του τόμου [Ξένος ο άλλος μου εαυτός](#)). Κάνουμε όλοι μαζί τα σχόλιά μας για τα κείμενα που διαβάζουμε και αξιολογούμε την ενασχόλησή μας με το θέμα του ξένου συνολικά.

Φάις, Μισέλ (1999). *Ξένος ο άλλος μου εαυτός*. Αθήνα: Πατάκης. Στον τόμο αυτόν, πλὴν τριῶν δοκιμίων, ανθολογούνται 11 διηγήματα. Ένα βιβλίο που είναι γραμμένο σχεδόν κατά παραγγελία του φακέλου του ξένου. Αναδεικνύεται ο τρόπος κατασκευής του ξένου λόγω ιστορικών συνθηκών, μεταλλασσόμενος από «δικός μας» σε αλλοεθνή, ακόμη και επισκεπτόμενος την πατρίδα των προγόνων του (παράδειγμα το βιβλίο: *Ν' ακούω καλά το όνομά σου* του Σωτήρη Δημητρίου).

5^η δραστηριότητα

Εντοπίζουμε τον ξένο μέσα μας: ξένος ο άλλος μου εαυτός

Στο στάδιο αυτό, ζητούμε από τους μαθητές μας την προσωπική τους κατάθεση στο ζήτημα του ξένου. Προσπαθούμε να φανταστούμε τον εαυτό μας ως ξένο σε κάποιες περιστάσεις στο μέλλον και γράφουμε ένα σχετικό κείμενο σε διάφορα κειμενικά είδη (ημερολόγιο, μυθοπλασία, ποίημα, επιστημονική φαντασία, δοκίμιο).

Δημητρίου, Σωτήρης (1993). *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου*. Αθήνα: Κέδρος.

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

σελ. 105:

Αποφάσισα και μπήκα στο λεωφορείο μια μέρα με άλλα παιδιά, για την Αθήνα. Σ' ένα χωριό πιο όξω, μας σταμάτησε η πολισία. Μπήκαν μέσα, τήραζαν τα μούτρα και μας κατήβαζαν. Μας γνώριζαν, σάμπως νάημασταν σφραϊασμένοι.

σελ. 108:

Πιαστήκαμαν μια μέρα με ντόπιους εργάτες. «Μας παίρετε την χαφιά μέσα απ' το στόμα. Ανάθεμα την κατάρα που σας έφερε», είπε ένας και ρίχτηκε σε μια παρέα, με την βούρτσα πουμπογιάτιζε. Πέσαμαν κι άλλοι, γινήκαμε δεμάτι. Δίκιο είχαν κι αυτοί, δίκιο κι εμείς. Αλλά πού να το βρούμε; Ποιο κλαρί το κάνει;

Βαλτινός, Θανάσης (1990). *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*. Αθήνα: Άγρα.

σελ. 56:

Μ' έκλεισαν στο μπουντρούμι με τους εξήντα άλλους, διάφορες φυλές. Ήσαν και Εβραίοι ανάμεσά μας, Ένας απ' αυτούς, κάθε που μας έφερναν νερό, βούταγε να παίρνει πρώτος. Μια δυο, την τρίτη κάποιος είχε ένα σουγιά της φυλακής, του κόβει μια στα λαγαρά, ήρθε τούμπα.

σελ. 55:

Την επαύριο ήρθε πάλι επιτροπή μας ξανακοίταξαν, μας έκριναν δεύτερη φορά σκάρτους. Σε τρεις μέρες καινούρια επιτροπή, ανώτερη. Έβαλαν μπροστά και μας εξέταζαν από την αρχή. Μας όρκισαν ότι ποτέ η κυβέρνηση δεν επιτρέπει σε αρρώστους, κλέφτες και εγκληματίες να πατήσουν αμερικάνικο έδαφος.

Χατζής, Δημήτρης (1999). *Το Διπλό Βιβλίο*. Αθήνα: Το Ροδακίό.

σελ. 135 :

Δεν μας φέραν στη Γερμανία για τεχνίτες, όπως νόμιζε ο καημένος ο πατέρας μου -Μάθε την καλά την τέχνη, έξω που θα πας, αυτό χρειάζονται εκεί... Για χαμάληδες μας φέραν, χαμάληδες μας έχουν.

σελ. 142 :

Αυτό που κάνατε σείς δεν είναι νόρμα. Είναι δουλεία - σκλαβεράι. Δεν είναι δουλειά για δυό ανθρώπους αυτό - είναι για τρεις. Και τους συνηθίσατε έτσι, τους μάθατε εσείς, ησύχασαν. Και ζημιώνετε όλους τους άλλους.

Σκύβω το κεφάλι μου ξαφνιασμένος -μονάχα αυτό δεν περίμενα. Τον ακούω που μιλάει. Μιλάει άγρια, παθιασμένα, εχθρικά, προσβλητικά. Εσείς, εκεί στην πατρίδα σας, λέει, πεινούσατε, δεν είχατε δουλειά. Και ήρθατε εδώ...

Και δεν θα σας αφήσουμε να μας τα χαλάσετε. Θα σας διώξουμε μέχρι τον έναν. Χίλιους σκλάβους να φέρουν από την Ελλάδα και την Τουρκία -εγώ για δυο ανθρώπους αυτή τη δουλειά δεν την κάνω.

σελ. 185 :

Είμαι στο δρόμο -και δρόμο δεν έχω κανέναν. Κάθομαι σ' αυτό το κασόνι, πουθενά δεν έχω να πάω -ένας χαμάλης απολυμένος απ' τη δουλειά του, ένας άνεργος Έλληνας μετανάστης στη Γερμανία.

Χατζής, Δημήτρης (1999). «Σαμπεθάι Καμπιλής» στο *Τέλος της μικρής μας πόλης*. Αθήνα: Το Ροδακίό

σελ. 45 : Γενικά τους παρασταίνανε σαν ανθρώπους παρακατιανούς, ράτσα τιποτένια και βρώμικια. Τους λέγανε παλιόβριους και τσιφούτηδες. Οι μεγάλοι

δεν τους το φωνάζαν μπροστά τους, μα σαν τύχαινε Εβραίος να βρεθεί μια φορά έξω απ' το παζάρι και τα οβραϊκά, στους μακρινούς μαχαλάδες της πόλης και τον γνωρίζανε τα παιδιά, τρέχανε πίσω του και του φωνάζαν τραγουδιστά:

Ουβριέ, παλιόβριε

πού 'ν' η κότα πόκλεψες...

σελ. 46 : Οι manάδες λέγανε κι αυτές στα παιδιά τους να μην αργούνε το βράδυ να γυρίσουνε σπίτι, γιατί έξω απ' τα τζίνια - τα φαντάσματα που βγαίνουν άμα πέσει το σκοτάδι -είναι κι Οβραίοι που πιάνουνε τα μικρά τα παιδιά και τα βάνουνε στα βελόνια κι από το αίμα τους φκιάχνουνε τα ματσόθ-τ'άζυμα δηλαδή. Πάλι ανοησίες φυσικά γιατί παιδί κανένα δε χάθηκε ποτές απ' αφορμή τους Οβραίους. Και το ξέρουν όλοι. Και το Πάσχα, την Πρωτοχρονιά και τα Καλύβια -τη γιορτή της Σκηνοπηγίας- αυτές τις τρεις μεγάλες γιορτές τους, οι γειτόνοι τους οι χριστιανοί, κι άλλοι τους γνώριμοι μέσα στην πόλη, τα δεχόνταν απ' αυτούς τ' άζυμα που τους στέλνανε, δηλαδή τα ματσόθ. Και δεν φοβόντανε πως είναι ζυμωμένα με το αίμα. Και τους στέλνανε και κείνοι στο δικό μας το Πάσχα κουλούρια και πορτοκάλια στο μαντίλι -πασχαλιές που τα λέγανε- μονάχα τα κόκκινα αυγά δεν τους στέλνανε.

Δούκας, Στρατής (1997). Η ιστορία ενός αιχμαλώτου. Αθήνα: Κέδρος

-Στο Αϊντίν έπιασαν έναν Γκιαούρη, που ήταν παραγιός σε Τούρκο κι έκανε το μουσουλμάνο.

-Μίλα καλά, του λέω, πώς πιάστηκε το σκυλί; κι η γλώσσα μου τραβήχτηκε κάτω.

-Πήγε στο τζαμί να προσκυνήσει και δεν ήξερε να πλυθεί. Απ' αυτό κι απ' άλλα τον κατάλαβε ο χότζας, και στη στιγμή τον πήραν και τον κρέμασαν στην αγορά, στο μεγάλο πλάτανο.

Κλιάφα, Μαρούλα (1986). Ο κόσμος βαριέται να διαβάξει θλιβερές ιστορίες. Αθήνα: Κέδρος.

σελ. 18 : ...Γιατί την άλλη φορά ο χασάπης με είχε αποπάρει. «Έ, συ, μικρή, εμπρός στρίψε». Να τος πάλι ο χασάπης. Μας καρφώνει με τα μάτια.

«Πρόσεξε μη μας ξαφρίσουν οι τσιγγάνες», φωνάζει στο βοηθό του. Η μάνα μου συνέχισε αδιάφορη να κοιτάει τα γουρουνόπουλα. Όμως, εγώ το κατάλαβα. Ντροπιάστηκε.

σελ. 43-44: Θυμάμαι, γύρω στα 1950 θα ήτανε, τότε γιορτάζαμε ακόμα το Πάσχα κατά τον πατροπαράδοτο τρόπο, ψήνοντας αρνιά στις αυλές, θυμάμαι λοιπόν πως τότε, ανήμερα τη Λαμπρή, έρχονταν οι γυφτοπούλες και χόρευαν. Είχε γίνει σχεδόν έθιμο κι αυτό, τις περιμέναμε, κι η μάνα μου ετοίμαζε από την παραμονή τσουρέκια και πασχαλιάτικα αυγά και τα 'βαζε παράμερα.

«Αυτά για τις τσιγγάνες», έλεγε. ...

«Ελάτε, πάρτε τα καλούδια και πηγαίνατε. Άντε στο καλό, καλή χρονιά σας». Κι αμπάρωνε πίσω τους την πόρτα. Έφευγαν και τις ξεχνούσαμε. Μας τις θύμιζαν μόνο, σαν κάναμε κάποια σκανταλιά, οι απειλές των γεροντότερων: «Αν δεν καθίσεις φρόνιμα, θα σε δώσω στη γύφτισσα».

Σουρούνης, Αντώνης (1981). *Οι συμπαίχτες*. Θεσσαλονίκη: Δογιβάν.

σελ. 53 :

Λοιπόν, ξέρεις... λέει σιγά ο Σβάρτς. Απ' αυτό το σπίτι έχουν περάσει όλης της γης τα γεννήματα. Λοιπόν, εσείς και οι Εβραίοι είστε οι πιο μυστήριες φάρες. Σου το 'χω ξαναπεί, θαρρώ. Εμείς οι Γερμανοί είμαστε καθαρό πράμα. Καθόμαστε ήσυχα στην πατρίδα μας και δουλεύουμε κι όταν βγαίνουμε απ' αυτήν, είναι για να κάνουμε τουρισμό ή πόλεμο. Ενώ εσείς είστε αλλόκοτοι άνθρωποι. Δουλεύετε εδώ κι εκεί και γυρνάτε στην πατρίδα σας, μόνο για να κάνετε τουρισμό ή για να πολεμήσετε.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

Αλεξανδρόπουλος, Μήτσος (1980). *Μικρό όργανο για τον επαναπατρισμό*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Εθνική Τράπεζα *Πρόσωπα προσφύγων: από αρχεία και εφημερίδες της εποχής 1922– 1924*.

Κατραμόπουλος, Θ. Γιώργος (1995). *Ένας αιώνας δύο πατρίδες*. Αθήνα: Ωκεανίδα.

Λάδης, Φώντας επιμ. (1997). *Όπου γή Ελλάδα: το έπος της μετανάστευσης σε εικόνες*. Αθήνα: Μνήμες.

Μιχελή, Λιάνα (1992). *Προσφύγων βίος και πολιτισμός: από τις πόλεις της Ελάσσονος Ασίας στα τοπία της παράγκας και του πισσόχαρτου*. Αθήνα: Δρώμενα.

Όπου γη Ελλάδα. Το έπος της μετανάστευσης σε εικόνες (1997) / καλλιτεχνική επιμέλεια Γ.Σ. Καρλόπουλος. Αθήνα: Μνήμες.

Προσφυγική Ελλάδα: Φωτογραφίες από το Αρχείο του κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών. Αθήνα: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 1992.

Ύπατη Αρμοστεία Ηνωμένων Εθνών (1996). *Οι πρόσφυγες του κόσμου / μτφρ. Γ. Καβαλένκο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

